

ASIA ITSE

Ehkä hämmäntävin kohta Platonin kuuluisassa *Seitsemännessä kirjeessä* on tunnustus siitä, mitä hän on jättänyt tekemättä. Platon sanoo, että ei kirjoittanutkaan asiasta itsestään [*to pragma auto*] vaan joutui tyytymään toissijaisiin viisauksiin. Mykistävästi tämä toisen käden tuotanto on näin jälkikäteen nähtynä – monen mielestä – perustava koko länsimaiselle filosofialle ja näin ollen pitkälti myös kulttuurillemme.

Tilanne herättää pakostakin uteliaisuuden. Myös Platon itse huomauttaa, että asia itse on juuri se todellisuuden olemus, jonka kertominen myös muille olisi tuottanut laajasti hyvää. Kuitenkin hän halusi puhua siitä vain lähipiireilleen ja toteaa, että asiasta itsestään “en itse ole kirjoittanut tutkielmaa enkä tule koskaan kirjoittamaankaan” (341c). Miksi näin? Eikö pidoilta ja poliittiselta juonittelulta jäänyt aikaa tähän tehtävään? Platon vastaa itse: “Sitä on nimittäin mahdoton kuvata sanallisesti niin kuin muita tiedonaloja.” “Olisi nyt edes yrittänyt”, saattaisi joku todeta tähän. Onneksi niin onkin tehty sitten myöhemmin.

Aiheen ilmeisen vaikeuden lisäksi siihen tarttumisessa on vielä Platonin itsensä tuottama lisäongelma. Hän kirjoittaa: “[...] jos näistä asioista pitäisi kirjoittaa tai puhua, tekisin sen itse parhaiten, ja että jos niistä kirjoitettaisiin huonosti, minä olisin siitä eniten pahoillan.” Kuka tohtisi pahoittaa kovia kokeneen suurmiehen mielen? Pahastuiko Platonin ikuinen sielu vaikkapa Konrad Gaiserin habilitaatioväitöksestä *Platons ungeschriebene Lehre* (jonka viimeinen luku on muuten otsikoitu hauskaasti: “Platonin asema tieteellisen ajattelun historiassa”)? Ehkä suurta filosofia olisi kuitenkin eniten harmittanut se, kuinka paljon vanhat filosofi-kaverit olivat asioista (itsestään) jo antiikissa vuotaneet.

Mutta asioihin itseensä on pyritty jo pitkin filosofian historiaa. Plutarkhos moittii Kolotesta (*Moralia*, 1114D) siitä, että tämä lukee Parmenidesta liian kirjaimellisesti eikä itse asian kannalta. Tällä vuosisadalla taas fenomenologisen liikkeen iskulauseeksi muodostui “Asioihin itseensä”. Hannah Arendtin aikalaistodistus kertoo tämän tarkoittavan “Pois teorioista, pois kirjoista” (“Martin Heidegger at Eighty”, *The New York Review of Books*, October 21, 1971). Ehkäpä Platonin kirjeessään istuttama siemen

jostain, jota ei voi suoraan kahlita tekstiin, mutta joka kuitenkin elävöittää filosofian, on kuitenkin tuottanut satoa filosofian historiassa.

Pyrkimys asioihin itseensä on kirjattu myös Hegelin “Hengen fenomenologian” esipuheeseen. Kuinka tavoite sitten todellistuu itse spekulatiivisen mestarin tuotannossa? Hegel haki konkreettisuutta ja myös pitkälti onnistui siinä. Avainteksti tähän pyrkimykseen (ja Heideggerin mielestä koko saksalaiseen idealismiin) on “Kuka ajattelee abstraktisti?” (*Ajatukset. Uuden ajan filosofian lukemisto*, 1993, Yliopistopaino Helsinki). Tunnettu esimerkki käsittelee murhaajaa, jonka sivistymättömät käsittävät vain murhaajaksi ja näin ollen vain yhdellä määreellä – siis abstraktisti. Sivistynyt taas laajentaa käsityksensä lööpin ulkopuolelle ja näkee ihmisessä enemmän määreitä. Näin hän ajattelee konkreettisemmin.

Hegelillä on myös toinen esimerkki. Siinä naisasiakas toteaa torimyyjälle munien olevan pilaantuneita ja akka vastaa: “Mitä, minun munaniko muka pilaantuneita? Itse olette pilaantunut! Noinko te puhutte munistani? Te? Eikö teidän isänne pureskellut tätä maantiellä, eikö äitinne juossut tiehensä ranskalaisten kanssa ja isoäitinne kuollut vaivaistalossa – ja ettekö te ole hankkinut kirjoitella kaulaliinallanne kokonaista hametta itsellenne; se kyllä tiedetään, miten te olette saanut huvinne ja hattunne; jos upseereita ei olisi, harva kulkisi noin pyntättynä, ja jos armolliset rouvat katsoisivat enemmän taloutensa perään, istuisi moni vankilassa – ja te paikkaisitte nyt vain sukkiensa reikiä.” Nyt määreitä on yllin kyllin, mutta Hegelin mukaan kyse on silti abstraktista ajattelusta. Akka näkee asian vain yhdeltä puolelta eikä pysty ymmärtämään asiakastaan monipuolisesti ja ajattelee siten abstraktisti. Asiaan itseensä ja konkreettiseen päästään siis, kun asiaa käsitellään useammalta kantilta ja runsain määrein. Juuri näinhän Hegel itse teki, ja lienee sitten sitä historian ironiaa, että häntä itseään luetaan usein niin kovin abstraktisti.

Entä fenomenologisen liikkeen iskulause? Kuinka liikkeen perustaja, Edmund Husserl, uskoi pääsevänsä asiaan itseensä? Kuuluisassa periaatteiden periaatteessa hän kirjoittaa: “Kukin alkuperäisesti tavoitettu havainto on tiedon oikeutettu lähde. Kaikki mikä ‘intuitiossa’ on alkuperäisesti (kuten voisi sanoa: elävänä todellisuutena) tarjolla, on yksinkertaisesti hyväksyttävä” (*Ideen I*, §24). Tässä avain on asetettu sulkeisiin. Elävä todellisuus, tai Heideggerin suunnalta katsottuna ehkä jopa elävä läsnäolo, on Husserlin ankarassa tieteessä ainoa oikeutettu lähde. Periaate saattaa tuntua tyhjältä tai naiivilta, mutta sillä on kuitenkin seurauksia. Esimerkiksi minun on hyvin vaikeaa – ellei sitten mahdotonta – tavoittaa aivojani tällä tavoin. Mutta eivät kai aivot ole teoreettinen konstruktio, jota asioihin itseensä pyrkivän ajattelun olisi vältettävä?

Usein asia onkin sitten nähty toisin päin. Voidaanhan juuri aivoja tutkia kokeellisesti ja näin päästään yli pelkästä sanojen pyörittelystä. Entäpä jos positivistit olivatkin ne, jotka lopulta löysivät asian itsensä! Platonin kirjoittamattoman opin ymmärretään usein liittyvän olennaisesti matematiikkaan (tosin kreikkalaisessa mielessä). Jo Kant totesi, että oppi luonnosta on tieteellistä vain siinä määrin kuin se on matemaattista (*Vorrede, Metaphysische Anfangsgründe der Naturwissenschaft*). Kantin pohjustuksesta huolimatta hypoteesia, että luonto voitaisiin selvittää matemaattisesti, ei kuitenkaan ole vielä onnistuttu todistamaan. Pelkästään fysiikan luonteesta kokeellisena tieteenä johtuu, että itse todistus näyttää yhä kaukaisemmalta päämäärältä. Muunlaiset tulokset ovat kuitenkin olleet niin vakuuttavia, että totuuden kriteerejä on ryhdytty löysäämään. Ja kuten Husserl jaksaa korostaa, tarkastelun hypoteettinen luonne on samalla

unohdettu. Tämä taas ei sinällään ole osoitus kohtuuttomasta kärsimättömyydestä: vanha ankara tie kun ei parissa vuosituhannessa oikeastaan saanut mitään aikaan. Väite, jonka mukaan “jokainen punainen on värillinen” on kyllä tosi, mutta monien mielestä vailla seksiä. Atomipommissa on paremmin jytää ja meininkiä.

Näyttääkin siltä, että kulttuurimme ei vielääkään ole onnistunut siinä, mitä sen “perustaja” piti mahdottomana. Asiaa itseään ei ole saatu pyydystettyä kirjoihin ja kansiin. Platonin oma resepti on kuitenkin koko ajan ollut enemmän tai vähemmän tarjolla. Itse akatemiassahan asia itse saavutettiin filosofisella keskustelulla ja yhdessäololla.